

Elearnign ako forma výučby u žiakov z marginalizovaných rómskych komunit

Elearning as a Form of Teaching for Pupils from marginalized Roma Communities

Hedviga Hafičová¹, Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, Prešov

Abstrakt

Na Slovensku elearning ako forma vzdelávania bola a je súčasťou vysokoškolského štúdia už niekoľko rokov. V rámci primárneho a sekundárneho stupňa priniesla mimoriadna epidemická situácia zlomové boom. Celé slovenské školstvo nastúpilo cestu elektronickej formy štúdia. Podmienky, ktoré sa zrazu vyžadovali od rodín žiakov neboli všetky rodiny schopné splniť. Marginalizované rómske komunity sú tou skupinou, v ktorých elektronické vzdelávanie detí bolo viac ako výzvou. Na základe rozhovorov s učiteľmi takýchto žiakov v príspevku popisujeme situácie, s ktorými sa všetky strany museli vysporiadať a s ich riešeniami. Závbery jednoznačne potvrdzujú, že ani po druhej vlne pandémie nie sú podmienky pre vzdelávanie žiakov z marginalizovaných rómskych komunit vyhovujúce.

Kľúčová slova

elearning, marginalizované rómske komunity, vzdelávanie, Covid-19

Abstract

Elearning as a form of education has been and is a part of university studies for several years in Slovakia. Within the primary and secondary stages, the extraordinary epidemic situation brought a breakthrough boom. The entire Slovak education system embarked on the path of the electronic form of study. Not all families were able to meet the conditions that were suddenly required of the pupils' families. Marginalized Roma communities are the group in which e-learning of children has been more than a challenge. Based on interviews with teachers of such students, we describe in the article the situations that all parties had to deal with and their solutions. The conclusions clearly confirm that even after the second wave of the pandemic, the conditions for the education of pupils from marginalized Roma communities are not satisfactory.

Keywords

elearning, marginalized Roma communities, education, Covid-19

Úvod

Škola inštitúcia, ktorej prvoradou úlohou je zabezpečiť výchovno-vzdelávaciu činnosť pre svojich žiakov. Ak sa škola dostala do situácie, že bežné prezenčné vzdelávanie nie je možné realizovať, je nevyhnutné hľadať alternatívne vzdelávanie, ktoré by prezenčnú formu výučby dokázalo nahradiť v čo najvyššej miere. V dobe digitálnych a elektronických možností sa týmto vzdelávaním stalo elektronické vzdelávanie e-learning.

Nariadenie Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky v marci 2020 o prerušení prezenčného vyučovania na školách a školských zariadeniach, ktoré bolo zapríčinené šírením respiračného ochorenia vyvolaného novým koronavírusom COVID-19 zmenilo vzdelávanie na slovenských školách bez varovania a akejkolvek možnosti predvídavosti a prípravy. Riaditelia škôl boli postavení pred

¹ Kontaktná osoba: hedviga.haficova@unipo.sk

novú výzvu hľadať možnosti ako zabezpečiť ďalšie vzdelávanie svojich žiakov bez ich bezprostrednej účasti v škole.

Vzdelávanie žiakov z marginalizovaných komunít počas pandémie COVID-19

Spomínané nariadenie bolo medzníkom, kedy po prvýkrát zarezovala potreba elektronického vzdelávania a následne boli uskutočňované kroky pre jeho prvotnú realizáciu a to nielen na akademickej pôde vysokých škôl, ale na všetkých stupňoch vzdelávania, primárny stupeň nevynímajúc. Rok 2020 teda považujeme vo vzdelávaní za prelomový, lebo práve v ňom sa vzdelávanie globálne posunulo na novú úroveň. Globálne na jednej strane celosvetovo, ale globálne aj na Slovensku nakoľko nový atribút vo vzdelávaní elearning zasiahol všetky stupne od primárneho až po vysokoškolskú výučbu. Podľa podmienok a možností škôl, technického vybavenia, zručností pedagogických zamestnancov a žiakov v prvom kroku školy zabezpečovali dištančné vzdelávanie a samoštúdium žiakov elektronickej komunikácie s pedagogickými zamestnancami školy.

E-learning je vzdelávanie vykonávané elektronicky, kde nevyhnutným prostriedkom vzdelávania sú digitálne resp. informačno-komunikačné technológie a internet, ktoré žiaci a učitelia využívajú na vzájomnú komunikáciu a spolupodieľanie sa na vzdelávaní. Keďže základné školy na Slovensku pred uvedeným zlomovým obdobím e-learning nerealizovali, alebo ak aj áno tak v minimálnej miere, neboli pripravené na takýto krok. Nerealizovali ho ani v prípade potreby keď boli napríklad žiac chorí a týmto spôsobom im bolo možné sprístupniť vzdelávanie. Ak svoju pozornosť zameriame na žiakov z marginalizovaných komunít situácia vyzerala veľmi zložito, nakoľko podmienky, v ktorých žiaci vyrastajú a ich skúsenosti s digitálnymi technológiami čiastočne obmedzovali realizáciu e-learningu.

V prípade, že nie je možné realizovať online výučbu, ak napr. žiaci alebo učitelia žijú v lokalite so slabým resp. žiadnym internetovým pokrytím, alebo žiaci, v krajnom prípade učitelia nemajú dostatočné technické vybavenie, alebo digitálne zručnosti a nie je ani možné alternatívne poskytovať prezenčnú výučbu, škola musí prijímať a realizovať opatrenia na zabezpečenie efektívnej offline výučby a najmä na zabezpečenie kontaktu vyučujúcich so žiakmi, konzultácie a spätnú väzbu. V spomínaných prípadoch, ak možnosti žiakov sú obmedzené, nedisponujú technickým zabezpečením alebo internetom dochádza k offline vzdelávaniu, teda žiak nepoužíva vo výučbe počítač ani pripojenie k počítačovej sieti. Povinnosťou škôl je zapájať do výučby aj žiakov bez prístupu k online vzdelávaniu, vtedy učitelia kombinujú zasielanie pracovných listov s telefonickým kontaktom, avšak pri takejto forme výučby nemajú žiaci prístup k potrebnej pedagogickej podpore. Učebné materiály môžu byť tiež distribuované na pamäťových nosičoch, ako sú napríklad CD-ROM-y, atď.

Nariadením Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky od 16. marca 2020 došlo k úplnému zatvoreniu vzdelávacích inštitúcií (a prezenčná forma štúdia bola nahradená dištančnou). Touto zmenou bolo ovplyvnených vyše deväťstoosemdesiatosem tisíc žiakov a študentov na Slovensku (UNESCO, 2020). Dištančnú formu vzdelávania definuje zákon 248/2008 v par. 54, ods. 10 ako „ďalšie vzdelávanie prostredníctvom korešpondencie, telekomunikačných médií a iných prostriedkov, pri ktorých spravidla nedochádza k priamym kontaktom medzi pedagogickým zamestnancom a samostatne študujúcim žiakom“.

Inštitút vzdelávacej politiky vo svojom komentári v apríli 2020 uvádza, že odhadom môže byť až 32 000 žiakov a žiačok základných škôl bez internetového pripojenia (spodná hranica odhadu je 23 000) a v porovnaní s bežnými domácnosťami majú deti z chudobných majoritných aj rómskych domácností výrazne horší prístup nielen k technologickému vybaveniu, ale majú aj horšie digitálne zručnosti. Podľa štúdie Bol (2020) v Holandsku došlo počas prvej vlny pandémie k prehĺbovaniu nerovností medzi deťmi (vo veku 4 až 18) zo znevýhodnených rodín a rodín, ktoré majú vyšší socioekonomický status.

Marginalizované rómske komunity patria na Slovensku k najchudobnejším. Rafael a Krejčíková (2020) vo svojej štúdii potvrdzujú, že žiaci z marginalizovaných rómskych komunít kvôli domácej situácii a nedostatku súkromia majú ťažkosti s online vyučovaním a chýba im pedagogické vedenie učiteľa. Žiaci z marginalizovaných rómskych komunít nemajú technické zázemie a nie sú podporovaní prostredím, takže z tohto dôvodu neboli pravidelne zapojení do dištančného vzdelávania.

Vzhľadom na fakt, že Slovensko malo školy zatvorené skoro najdlhšie v Európskej únii sa spomínané problémy prehĺbili. Rodičia mnohokrát v rodinách suplovali rolu učiteľa. V rodinách z marginalizovaných komunít, kde sa objavuje mnohokrát druhá negramotnosť, resp. vzdelanie je na základnej úrovni. Učitelia

boli nútení prepracovať metodiku a najväčšou výzvou počas online vyučovania bolo zabezpečiť pozornosť a motiváciu žiakov.

Podpora vzdelávania žiakov (nielen) z marginalizovaných komunít počas pandémie

V nasledujúcej časti príspevku popíšeme vybrané podporné kroky, ktoré mali uľahčiť vzdelávanie žiakov.

Relatívne rýchlo podpora zo strany štátu prišla prostredníctvom dopĺňajúceho televízneho vzdelávania. Od apríla 2020 sa každý týždeň vysielala relácia z dielne Rozhlasu a televízie Slovenska *Tumenca khere - S vami doma*. Je určená pre všetky deti, predovšetkým však pre deti z rómskych komunít. Garanciu odbornosti zastrešuje spolupráca so Štátnym pedagogickým ústavom, s Výskumným ústavom detskej psychológie a patopsychológie a s ďalšími relevantnými odbornými inštitúciami – Haliganda, Centrum Mirabilis, Nadácia pre deti Slovenska, Romed, Teach for Slovakia a Deti nepočkajú.

Štátny pedagogický ústav v spolupráci s RTVS, neziskovou organizáciou Indícia a Pedagogickou fakultou Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici spustil vysielanie pre žiakov I. stupňa základných škôl pod názvom *Školský klub*, vyučovanie, ktoré je v súlade s učebnými osnovami. Školský klub mohli využiť a sledovať od pondelka do štvrtka, od 9:00 do 10:00 aj školy.

Jeseň roku 2020 priniesla zo strany Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR v spolupráci so Štátnym pedagogickým ústavom a piatimi vysokými školami *Program doučovania*. Cieľom bolo pomôcť žiakom a žiačkam základných škôl s ťažkosťami v učení, ktoré im spôsobila pandémia Covid-19. Doučovanie prebiehalo u žiakov školskom roku 2019/2020 v rozsahu najviac dve hodiny skupinového alebo individuálneho doučovania týždenne jedným študentom školy. Vysokoškoláci doučovali v priestoroch základnej školy, ktorá sa do doučovania prihlási, v prípade potreby aj online, s využitím technického vybavenia školy. V školskom roku 2021/2022 program pokračuje druhou, pričom do podpory môžu vstúpiť neziskové organizácie.

Na dobehnutie učiva u detí s nedostatočným dištančným vzdelávaním či u detí, ktoré majú medzery vo vedomostiach, pripravilo ministerstvo projekt *Spolu múdrejší*. Podporených bolo 20 percent z celkových 2 300 základných a špeciálnych základných škôl. To je menej ako 40 percent zo škôl, ktoré majú vysoký podiel žiakov zo znevýhodneného prostredia (teda aj žiakov z marginalizovaných rómskych komunít), teda tých, ktorí mali najmenšiu šancu sa dištančne vzdelávať prostredníctvom internetu. Analytici odhadli, že počet doučovaných žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia je na úrovni takmer 10-tisíc žiakov, teda 30 percent ich celkového počtu.

Nutné je podotknúť, že o ponúkaných formách podpory musia byť učitelia, rodičia nielen informovaní, ale zároveň aj iniciátormi a podporovateľmi.

Metodika výskumu

Prerušenie vyučovania na školách a presun vzdelávania do domáceho prostredia formou dištančného vzdelávania v dôsledku pandémie koronavírusu predstavuje zvýšenú záťaž pre všetky skupiny, ktoré do tohto procesu vstupujú – pedagogickí zamestnanci, rodičia, žiaci. V našom výskume sme sa zamerali na skupinu učiteľov a žiakov z marginalizovaných rómskych komunít. Keďže táto skupina žiakov patrí k žiakom so slabou školskou úspešnosťou, chceli sme zistiť aké sú skúsenosti učiteľov s realizáciou dištančnej formy vzdelávania u tejto minoritnej skupiny.

Výskumný cieľ

Zistiť skúsenosti učiteľov s využívaním elearningu u žiakov z marginalizovaných rómskych komunít. Výskumné otázky nám pomohli viesť diskusiu medzi učiteľmi.

- Aké boli podmienky pre vzdelávanie prostredníctvom elearningu žiakov z marginalizovaných rómskych komunít?
- Akú rolu zastávala rodina ako podporný faktor úspešnosti vo vzdelávaní?
- Ako sa zmenili prístupy učiteľov ku vzdelávaniu?
- Využívali učitelia ponúknuté podporné programy pre vzdelávanie žiakov?

Výskumná metóda

Focus Groups alebo aj ohniské skupiny je metódou kvalitatívneho výskumu. Metóda je založená hlavne na diskusii skupiny moderovanej výskumníkom (tzv. moderátorom). Jej podstata je založená na skupinovej interakcii, z ktorej výskumník získava dáta, ale aj súvislosti, ktoré by používaní iných metód neboli odkryté (Morgan, 2001). Vybrali sme si túto metódu, pretože umožňuje podrobnú diskusiu o probléme,

zahrňa relatívne malý počet ľudí, umožňuje aby účastníci diskutovali o téme vo väčšom rozsahu a konkrétnejšie. Potvrdil sa nám aj „efekt snehovej gule“ (jeden učiteľ vyslovil svoj názor, skúsenosť a na túto myšlienku sa napojil ďalší, pričom ju rozvinul, doplnil).

Výskumná vzorka

Dve fokusové skupiny tvorili desiaty pedagogickí zamestnanci (vrátane aj vedúcich pedagogických zamestnancov). Z diskusie bol urobený zvukový záznam, prostredníctvom ktorého sa následne výpovede analyzovali a interpretovali. Relevantnosť názorov zastupovali pedagogickí zamestnanci škôl, v ktorých je viac ako 70% žiakov z marginalizovaných komunít v okrese Vranov nad Topľou a Sabinov. Išlo o respondentov vo veku od 32 do 46 rokov, všetko to boli pedagogickí zamestnanci v pozícii učiteľ na 1. alebo 2. stupni.

Realizácia výskumu

Kvalitatívny výskum bol realizovaný na konci školského roka 2020/2021 v mesiaci máj.

Výsledky

Pre potreby príspevku sme vybrali len niektoré výpovede, ktoré reprezentujú skupiny názorov učiteľov.

Aké boli podmienky pre vzdelávanie žiakov z marginalizovaných rómskych komunít?

„nazval by som to zmätok (nielen v duši)“. Diskusia sa pri tejto otázke viedla od najširších podmienok od vedenia školstva (pokyny z ministerstva školstva, až po podmienky v jednotlivých školách, ročníkoch, triedach, komunitách).

Z pohľadu učiteľov bolo vedenie z Ministerstva školstva často chaotické, nejednoznačné. Často sa meniace podmienky nevytvárali pevné zázemie, na ktorom by mohli učitelia následne postaviť zmenu prístupu vo vzdelávaní. Jedna pani riaditeľka sa vyjadrila: *„V priebehu jedného dňa som dostala dve rozdielne vyjadrenia ohľadom organizácie výučby“.*

„Väčšina našich detí (pozn. autorky z marginalizovaných komunít) má slabú motiváciu pre chodenie do školy aj pri prezenčnej výučbe a nie to zúčastňovať sa dištančnej“.

Najčastejšie ako príčinu neúčasti žiakov na vzdelávaní uvádzali chýbajúce technické prostriedky (PC, tablet, smartfón,...), nedostatočný prístup k internetu, nedostatočnú podporu rodičov a domáce prostredie, ktoré neumožňovalo žiakovi koncentrovať sa na prácu a ani ho nemotivovalo.

„Online sme učili len niektorých žiakov na druhom stupni.“

„Bolo frustrujúce učiť niekoľkých žiakov a zároveň vedieť, že si prácu budem suplovať prípravou pracovných listov pre ostatných“.

„Rodičia nerozumeli ako sa bude učiť. U nich v rodine je telefón na telefonovanie, počítač na hry, doteraz sa nikdy nikto z nich neučil inak ako v škole.“

Podstatou online vzdelávania je virtuálny priestor internetu, kde prebieha vysvetľovanie učiva učiteľom, zadávanie inštrukcií, vzdelávacie aktivity, diskusia a následná spätná väzba prostredníctvom digitálnych technológií. Digitálne technológie a prístup na internet sú nevyhnutnou podmienkou na komunikáciu vzdelávajúceho subjektu so vzdelávaným na diaľku bez priameho kontaktu.

Pokiaľ bolo v osade komunitné centrum, učitelia zhodnotili spoluprácu s pracovníkmi ako prospešnú. Rovnako tak aj spoluprácu s asistentmi, ktorí pochádzali z osady, resp. mali rešpekt v komunite.

Akú rolu zastávala rodina ako podporný faktor úspešnosti vo vzdelávaní?

Všetci učitelia sa zhodli, že v rodinách žiakov, ktorí navštevujú ich školu sa aktívna podpora zo strany rodiny objavila minimálne.

„Rodiny, ktoré podporujú dieťa v klasickej škole, mali snahu aj pri dištančnom vzdelávaní. Síce mu nerozumeli, ale zaujímali sa, hľadali možnosti. Požičala som im vlastný tablet a cez zdieľanie dát sme sa spojili“.

Učitelia spomenuli aj fakt, že v školskom roku 2019/2020 bolo vydané nariadenie, že žiak nemohol opakovať ročník.

„akonáhle sa žiaci a ich rodičia dozvedeli o tom, že nemôžu prepadnúť, okamžite stratili aj vonkajšiu motiváciu pre učenie sa. Mohli sme sa my snažiť.“

Väčšina hodnotí záujem rodiny pasívne, v slovných vyjadreniach. Záujem vyslovili, ale k zmene správania u žiakov nedošlo.

„otvoríš EduPage a 1600 správ neotvorených“

Ako sa zmenili prístupy učiteľov ku vzdelávaniu?

„Bolo to pre mňa všetko nové. Učila som sa za pochodu.“

„pri predstave, že mám učiť žiakov formou, ktorú som sama nepoznala som vnútorne panikárila“

„Mám 25 rokov pedagogickú prax, ale cítila som sa ako učiteľ prvý mesiac po ukončení štúdia“

Vyjadrenia učiteľov vystihujú úvodné týždne s príchodom elearningu. Základné školy technicky neboli pripravené, učitelia nemali zručnosti a ani predstavu ako pracovať prostredníctvom takéhoto prostredia. Zároveň sa objavilo aj riešenie: „Mali sme silnú podporu vedenia školy, hodiny sme sa vzdelávali navzájom, odovzdávali si skúsenosti čo, kde, ako ... ako kolektív sme sa zomkli.“

„Od bežných slovných metód som prešla do prípravy pracovných listov“. Učitelia sa vyjadrili, že pracovné listy si vytvárali, vychádzali z učebníc, pracovných zošitov, ale inštrukcie boli oveľa podrobnejšie, veľa rozmýšľali nad formuláciami, nad tým akých žiakov v triede majú.

„v škole už z pohľadu na žiaka viem, či rozumie alebo nerozumie, tu som musela len predvídať“.

Výhodou je relatívna ľahká príprava, rýchla distribúcia, ale zároveň malá odozva od žiakov. Mnohokrát sa učitelia stretli s vyplňovaním pracovných listov v domácom prostredí staršími súrodencami, rodičmi.

„pre mňa východiskom bolo individuálne vzdelávanie cez telefón.“

Výpoveď pani učiteľky, ktorá ako sama uviedla pretelefonovala hodiny a hodiny so svojimi žiakmi. Zároveň dodala, že „napriek tomu, že vo väčšine prípadov sú rodičia nezamestnaní, kontaktovať žiaka doobeda bolo náročné“. Logistiku kedy, kto a ako sa bude so mnou učiť som plánovala dva týždne a aj potom to bolo o riešení nepredvídaných situácií (napr. zobrali mobil do mesta keďže išli k lekárovi).

Učitelia venovali pozornosť hlavným predmetom (matematika, slovenský jazyk, anglický jazyk). Nasledovali vlastiveda, prírodoveda. Výchovy boli na poslednom mieste.

„Aj napriek akejkolvek snahe o komplexnom vzdelávaní sa hovoriť nedá. Učili sme to, čo sme si mysleli, že je momentálne najdôležitejšie“.

Učitelia vyjadrili aj pozitívne hodnotenia. Prezentujú ich nasledujúce výroky:

„ocenila som prácu komunitného centra priamo v osade, v ktorej žiaci žijú. Spolu s asistentkou sme komunikovali s pracovníkmi a jednotlivými rodinami. Aj keď to už posledný polrok trochu poľavilo, chcem si tento blízky kontakt s osadou zachovať. Ľahšie sa mi komunikuje s rodinou.“

„Celá tá situácia nás posunula aj v pozitívnom smere. Zvládnuť techniku a zaradiť ju do vzdelávania tak, akoby sme asi nezvládli za niekoľko rokov, pokiaľ by sme nemuseli.“

„Prepracovala som si učivo v hlavných predmetoch tak, ako doteraz nikdy“.

Využívali učitelia ponúknuté podporné programy pre vzdelávanie žiakov?

Na troch školách využili možnosť zapojenia sa do projektu doučovania. Študenti Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove chodievali na vyučovanie raz do týždňa a doučovali individuálne žiakov. O rácii školský klub vedeli, ale nevyužívali ju, rovnako aj Tumenca khere - S vami doma.

Diskusia

Výpovede učiteľov zaradených do výskumu o problematike účasti žiakov na elearningovom vzdelávaní korešpondujú s výsledkami online prieskumu Slovenskej štátnej inšpekcie (2021), ktorá v správe konštatuje: Najvýraznejší podiel žiakov, ktorí sa nezúčastňovali dištančného vzdelávania, bol v skupine žiakov patriacich k sociálne zraniteľným skupinám. Miera neúčasti žiakov na dištančnom vzdelávaní výrazne rástla so zvyšujúcim sa vekom žiakov, ktorí patria k skupinám žiakov z marginalizovaných rómskych komunít alebo sociálne znevýhodneného prostredia. Zatiaľ čo v 1. až v 4. ročníku sa vzdelávania nezúčastňovalo približne 23,4 percenta týchto žiakov, tak v 5. až 9. ročníku ich podiel stúpol na 35,2 percenta.

Hafičová a kol. (2020) na základe výsledkov kvalitatívnej analýzy naratív tvrdí, že deti z marginalizovaných rómskych komunít majú šancu uspieť vo vzdelávaní s podporou signifikantných osôb, čo v prípade detí na základnej škole sú hlavne rodičia, resp. blízka rodina. Prispôsobenie sa novým podmienkam vzdelávania žiakmi za podpory rodiny v mimoriadnej situácii potvrdili svojimi výpoveďami jednoznačne učitelia tiež. Samotná snaha učiteľov nebola postačujúca.

Ohľadom foriem práce so žiakmi niektoré výpovede učiteľov korešpondovali s výpoveďami študentiek zapojených do projektu Doučovania (doučovala som cez telefón, nikdy som žiačku nevidela). Vychádzame

z doteraz nepublikovaných výsledkov reflexie na tento druh pedagogickej praxi na Pedagogickej fakulte PU v Prešove.

Pri prekračovaní kruhu chudoby je jedným z dôležitých faktorov nie len dostatok príležitostí k vzdelávaniu, ale aj prítomnosť osoby alebo osôb, ktoré pomáhajú jedincovi prekonávať prekážky. Učitelia prospešne hodnotili spoluprácu s asistentmi na školách, s pracovníkmi komunitných centier. Viacerí autori (Novotná, Pružinská, 2006; Miňová, Muchacki, Portik, 2016; Petrasová, Porubský, 2013 a ďalší) zdôrazňujú potrebu spolupráce všetkých organizácií vstupujúcich do vzdelávania žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Činnosť týchto organizácií dokáže byť podporená a efektívnejšia aj prizvaním do spolupráce mimovládnych inštitúcií.

Základný princíp dištančnej výučby /individuálny prístup) ide proti žiakom z marginalizovaných komunít. Títo žiaci sú zvyknutí žiť komunitne, preto táto forma vzdelávania vytvára podľa nášho názoru bariéru ku vzdelávaniu.

Záver

Pandemická situácia priniesla mnoho výziev vo všetkých oblastiach života pre všetky vekové kategórie. V oblasti vzdelávania preverila manažment školstva z tých najvyšších postov, pracovné podmienky v školách, pedagogické majstrovstvo, ale aj ochotu prispôbiť sa a zvládnuť doteraz nepoznané zo strany učiteľov, ale aj žiakov, rodičov. Zo strany žiakov overila vnútornú motiváciu a rolu rodiny ako podporného prostredia. O elearningu sa v podmienkach marginalizovaných rómskych komunít dá veľmi ťažko hovoriť. Vo vzťahu ku žiakom z marginalizovaných rómskych komunít je prezenčná forma vzdelávania z pohľadu učiteľov nevyhnutná.

Literatúra

Adaptácia žiakov základných škôl na výchovno-vzdelávací proces po návrate z dištančného vzdelávania v školskom roku 2020/2021. SŠI.

Bednárik, M., Čokyna, J., Ostertágová, A., & Rehuš, M. (2020, apríl). *Ako v čase krízy zabezpečiť prístup k vzdelávaniu pre všetky deti*. Komentár 1/2020. <https://www.minedu.sk/data/att/20814.pdf>

Bol, T. (2020). *Inequality in homeschooling during the Corona crisis in the Netherlands*. First results from the LISS Panel

Hafičová, H., Dubayová, T., Kovács, E., Ceglédi, T., & Kaleja, M. (2020). Mentor and social support as factors of resilience and school success: analyses of life narratives of university students from marginalized Roma communities. Warszawa : Ósrodek Wydawniczo-Poligraficzny "SIM"

Miňová, M., Muchacki, M. & Portik, M. (2016). *Roma child in the information society*.

Morgan, D. L., (2001). *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. Boskovice: ALBERT.

Novotná, E. & Pružinská, L. (2006). *Piliére edukácie sociálne znevýhodnených žiakov*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta.

Rafael, V. & Krajčíková, K. (2020). *Ako zostať blízko na diaľku. Správa o dištančnom vzdelávaní žiakov z rómskych komunít počas pandémie COVID-19*. <https://eduroma.sk/docs/ako-zostat-blizko-na-dialku.pdf>

Usmernenie ministerky školstva, vedy, výskumu a športu SR vo veci prerušenia vyučovania v školách a školských zariadeniach z 12. marca 2020. <https://www.minedu.sk/usmernenie-ministerky-skolstva-vedy-vyskumu-a-sportu-sr-vo-veci-prerusenia-vyucovania-v-skolach-a-skolskych-zariadeniach-z-12-marca-2020/>

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Štúdia je súčasťou riešenia grantového projektu APVV-17 0075 *Výchova k zdraviu v edukácii rómskych žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia (2018-2022)*.

Informácie o autoroch

Mgr. Hedviga Hafičová, Ph.D.

Pôsobí na Katedre prírodovedných a technických disciplín na Pedagogickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove. Jej vedeckovýskumné zameranie súvisí s aplikáciou moderných technológií do vzdelávania detí predškolského a mladšieho školského veku. Bola spoluriešiteľkou vo viacerých grantových projektoch. Ako lektorka sa venuje kontinuálnemu vzdelávaniu učiteľov predprimárneho, primárneho a sekundárneho vzdelávania a pôsobí ako metodička pre pedagogickú prax.

Telefón: +421 517470583

Email: hedviga.haficova@unipo.sk